

УДК 613.95+371.72

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З РІЗНИМ РІВНЕМ ОРГАНІЗОВАНОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Калиниченко І.О., Скиба О.О.

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Інститут фізичної культури, м. Суми*

Актуальність теми. Враховуючи тенденцію до погіршення стану здоров'я дітей і підлітків в Україні, розробка заходів, спрямованих на його збереження та зміцнення є однією із найважливіших державних проблем [3,5,6].

У Законі України "Про охорону дитинства" (№2402-III від 26.04.2001 р.) визначено, що суспільство і держава відповідальні за рівень здоров'я дітей і забезпечують сприятливі умови навчання, праці, побуту та відпочинку, вирішення екологічних проблем та удосконалення медичної допомоги.

Загальновідомо, що погіршення стану здоров'я дітей у період онтогенезу від 6 до 17 років, що співпадає з періодом навчання у школі, збільшується за рахунок впливу на дитячий організм факторів навколишнього середовища.

Значною кількістю наукових досліджень доведено, що до негативних зрушень у стані здоров'я сучасних школярів належать стрімке збільшення кількості захворювань з хронічним перебігом патологічного процесу, зниження рівня фізичного розвитку дітей та зростання кількості осіб з наявністю його дисгармонійних форм [1,3,5].

Тому постає необхідність детального вивчення таких високоінформативних показників стану здоров'я, як фізичний розвиток, що є індикатором соціального благополуччя суспільства та характеризує особливості формування організму дитини і ступінь її морфофункціональної зрілості на кожному етапі онтогенезу [8].

Крім того, у зв'язку із погіршенням стану здоров'я дітей та зниженням рухової активності, особливої актуальності набуває проблема організації фізичного виховання у навчальних закладах. Поряд із традиційним викладанням відбувається пошук нових підходів, не лише у нашій країні, але й у біль-

шості країн світу. Проблема викладання фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах залишається однією із пріоритетних у сучасному суспільстві, оскільки від організації фізичного виховання залежить формування здоров'я учнів і фізичний розвиток, як його складова [2].

Тому, **метою дослідження** було оцінити особливості фізичного розвитку дітей, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах з різним рівнем організованої рухової активності.

Для досягнення поставленої мети було проведено гігієнічну оцінку рівня та динаміки показників фізичного розвитку дітей, які навчалися у трьох загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) із різним обсягом організованої рухової активності в межах розкладу занять: із п'ятьма уроками фізичного виховання (ФВ) (ЗНЗ А); із традиційною організацією ФВ: двома уроками ФВ для школярів середнього та старшого шкільного віку та трьома – у початкових класах (ЗНЗ В) та з двома традиційними уроками ФВ і додатковим експериментальним профілактично-реабілітаційним заняттям фізичної культури за умови використання інноваційних освітніх технологій у 5-11 класах та чотирма уроками – для учнів початкової школи (ЗНЗ С).

Фізичний розвиток (ФР) визначено шляхом антропометричного дослідження (довжина тіла (ДТ), маса тіла (МТ), окружність грудної клітки (ОГК)). Гармонійність ФР оцінювалася з використанням регіональних шкал регресії для кожної віково-статевої групи.

У дослідженні приймали участь 740 дітей (390 хлопчиків і 350 дівчаток) 6-17 років м. Суми.

Аналіз результатів проведено з урахуванням трьох вікових груп: молодшого

(6-10 років), середнього (11-14 років) та старшого шкільного віку (15-17 років) [4].

Отримані дані підлягали математичній та статистичній обробці за допомогою прикладної програми «STATISTICA 6.0».

Для первинної підготовки таблиць і проміжних розрахунків використано пакет Excel 2010.

Дослідження виконано згідно плану науково-дослідної роботи кафедри спортивної медицини та валеології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка за темою «Фізіолого-гігієнічне та психолого-педагогічне обґрунтування здоров'язберігаючої діяльності у закладах освіти», державний реєстраційний номер (№0109U004945).

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті оцінки співвідношення довжини і маси тіла встановлено, що $62,79 \pm 1,78\%$ дітей мали гармонійний ФР. Серед дітей із дисгармонійним ФР переважали діти із надлишковою масою тіла ($20,29 \pm 1,48\%$), тоді як питома вага дітей із недостатньою масою тіла складала $16,92 \pm 1,38\%$.

Слід зазначити, що динаміка гармонійності ФР має гендерні особливості. Серед дітей молодшої вікової групи гармонійний ФР мали $60,70 \pm 1,80\%$ хлопчиків, тоді як гармонійно розвинутих дівчаток було $39,30 \pm 1,80\%$. Однак, як серед хлопчиків, так і серед дівчаток даної вікової групи зареєстровано значну частку дітей із дисгармонійними формами ФР, зокрема з надлишковою масою тіла ($23,97 \pm 1,57\%$ і $20,0 \pm 1,47\%$ відповідно), що може бути пов'язано із недостатньою руховою активністю визначеного контингенту.

Серед дітей 11-14 років відбувається зниження питомої ваги осіб із гармонійним ФР. Ймовірно, що пубертатний період супроводжуються гормональними і фізіологічними змінами в організмі та характеризується збільшенням кількості дітей із надмірною масою тіла ($24,44 \pm 1,58\%$) за рахунок збільшення на $5,74 \pm 0,86\%$ дівчат, порівняно із дівчатками молодшого шкільного віку.

Заслуговує уваги той факт, що серед дітей старшої вікової групи відмічено зрос-

тання на $3,03 \pm 0,63\%$ осіб із дисгармонійним ФР, порівняно із дітьми середньої вікової групи.

Оцінка гармонійності ФР дітей, які навчалися у загальноосвітніх навчальних закладах із різним обсягом організованої рухової активності дозволила встановити, що найбільша кількість осіб із дисгармонійним ФР, зокрема з надлишковою масою тіла, зафіксована серед дітей ЗНЗ В із традиційною організацією ФВ ($21,88 \pm 1,52\%$), порівняно із дітьми, які навчалися у ЗНЗ А з п'ятьма уроками ФВ та ЗНЗ С з використанням інноваційних освітніх технологій ($15,48 \pm 1,33\%$ і $19,42 \pm 1,45\%$ відповідно), ($t=3,17$; $p<0,001$ і $t=1,81$; $p<0,1$ відповідно).

У результаті аналізу показників фізичного розвитку дітей різного віку встановлено, що середні значення показників МТ і ОГК у дітей 6-10 років не залежали від типу навчального закладу. Однак, середні значення ДТ дітей, які навчалися у ЗНЗ В із традиційною організацією ФВ переважали відповідні показники учнів ЗНЗ А з п'ятьма уроками ФВ та ЗНЗ С з використанням інноваційних освітніх технологій ($t=2,34$; $p<0,05$).

Серед дітей середньої вікової групи виявлено вірогідні відмінності між середніми значеннями МТ та ОГК учнів ЗНЗ А та ЗНЗ С ($t=2,48$; $p<0,05$ та $t=3,34$; $p<0,001$ відповідно).

Слід відмітити, що показники ДТ учнів 11-14 років різних ЗНЗ вірогідно не відрізнялися.

На відміну від дітей 11-14 років, середні значення ДТ дітей 15-17 років мали статистичну відмінність залежно від організації фізичного виховання у навчальних закладах. Середні значення ДТ учнів ЗНЗ В переважали над показниками ДТ школярів ЗНЗ А ($t=2,33$; $p<0,05$) та ЗНЗ С ($t=2,12$; $p<0,05$).

Середні величини МТ та ОГК були вірогідно вищими у старшокласників ЗНЗ В за аналогічні показники учнів ЗНЗ А ($t=2,63$; $p<0,01$) та ЗНЗ С ($t=2,54$; $p<0,05$).

Крім того, встановлено вірогідний кореляційний зв'язок між показниками ДТ і МТ ($r=0,88$; $p<0,05$) дітей усіх вікових груп не залежно від типу ЗНЗ.

Висновки

1. Встановлено, що серед дітей усіх вікових груп $62,79 \pm 1,78\%$ осіб мали гармонійний ФР. Серед дітей із дисгармонійним ФР переважали діти із надлишковою масою тіла ($20,29 \pm 1,48\%$), тоді як питома вага дітей із недостатньою масою тіла складала $16,92 \pm 1,38\%$. Виявлено, що з віком зростає кількість осіб із дисгармонійним фізичним розвитком.

2. Найбільша кількість осіб із дисгармонійним фізичним розвитком, зокрема з надлишковою масою тіла, зафіксована серед дітей загальноосвітнього навчального закладу із традиційною організацією фізичного виховання ($21,88 \pm 1,52\%$), порівняно із дітьми, які мали п'ять уроків фізичного виховання на тиждень та дітьми, які навчались у навчальному закладі з використанням інноваційних освітніх технологій ($15,48 \pm 1,33\%$ і $19,42 \pm 1,45\%$ відповідно), ($t=3,17$; $p<0,001$ і $t=1,81$; $p<0,1$ відповідно).

3. Серед дітей 15-17 років, які навчались у загальноосвітньому навчальному закладі із традиційною організацією фізичного виховання показники довжини тіла, маси тіла та окружності грудної клітки були вірогідно вищими порівняно із аналогічними показниками учнів, які мали п'ять уроків фізичного виховання на тиждень та дітьми, які навчались у навчальному закладі з використанням інноваційних освітніх технологій ($t=2,63$; $p<0,01$ і $t=2,54$; $p<0,05$ відповідно).

Перспективи подальших досліджень. Передбачається провести фізіолого-гігієнічну оцінку факторів внутрішньошкільного середовища та визначити їх вплив на фізичний розвиток і функціональні можливості організму дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козярін І.П. Гігієнічні проблеми донозологічної діагностики негативного впливу факторів сучасних інформаційних навантажень на стан здоров'я дітей /І.П. Козярін, О.П. Івахно, В.В. Чорна [та ін.] //Гігієна населених місць. –2010. –Вип.55. –С. 310-317.
2. Гозак С.В. Особливості фізичного розвитку школярів, що навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах з різним типом фізичного виховання /С.В. Гозак, О.Т. Єлізарова, І.О. Калиниченко //Гігієна населених місць. –2011. –№57. –С. 319-326.
3. Даниленко Г.М. Вплив соціально-гігієнічних та соціально-педагогічних факторів внутрішньошкільного середовища на функціональний стан учнів початкової школи /Г.М. Даниленко, Л.В. Подрігало, С.А. Пашкевич //Вестник гиг. и эпид-гии. –2008. –№1. –С. 114-118.
4. Даценко І.І. Профілактична медицина: загальна гігієна з основами екології /І.І. Даценко, Р.Д. Габович. –[2-е видання]. –К.: Здоров'я, –2004. –792 с.
5. Берзін В.І. Концептуальні питання гігієнічного забезпечення організації навчального процесу у сучасній школі /В.І. Берзін, Р.Т. Бевз, Л.А. Стасюк [та ін.] //Журнал АМН України. –2004. –Т.10, –№1. –С. 193-199.
6. Кучма В.Р. Приоритетные критерии оценки состояния здоровья населения (диагностика, профилактика и реабилитация) /В.Р. Кучма, Л.М. Сухарева //Гигиена и санитария. –2005. –№6. –С. 42-45.
7. Полька Н.С. Гігієнічне забезпечення умов життєдіяльності дітей у загальноосвітніх навчальних закладах /Н.С. Полька, С.В. Гозак /Гуманітарний вісник. –2011. –№23. –С. 186-190.
8. Полька Н.С. Сучасні тенденції у фізичному розвитку міських дітей /Н.С. Полька, С.М. Джурінська, Н.Я. Яцковська [та ін.] //Гіг.насел. місць. –2009. –№53. –С. 299-303.

ОСОБЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ, КОТОРЫЕ УЧАТСЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ С РАЗНЫМ УРОВНЕМ ОРГАНИЗОВАННОЙ ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Калиниченко И.А., Скиба О.А.

Цель. Изучение особенностей физического развития детей, которые учатся в общеобразовательных учебных заведениях с разным уровнем организованной двигательной активности.

Методы исследования. Гигиеническое обследование, гигиеническое наблюдение, математические и статистические методы.

Результаты. Установлено, что 62,79±1,78% детей имели гармоническое физическое развитие. Среди учеников с дисгармоническим физическим развитием преобладали дети с избыточной массой тела (20,29±1,48%). Определено, что с возрастом увеличивается количество школьников с дисгармоническим физическим развитием.

Проведенное исследование позволяет утверждать, что в учебных заведениях с пятью уроками физического воспитания и учебных заведениях с использованием инновационных образовательных технологий отмечено более высокий показатель уровня физического развития детей, по сравнению с учреждением с традиционной организацией физического воспитания.

**FEATURES OF THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF CHILDREN,
WHO ARE STUDYING AT THE SECONDARY EDUCATION
WITH DIFFERENT LEVELS OF MOTOR ACTIVITY ORGANIZED**

I.A. Kalinichenko, O.A. Skiba

The aim. Study of features of the physical development of the children, who are studying at the secondary schools with different levels of physical activity organized.

The study methods. Hygienic examination, hygienic monitoring, mathematical and statistical methods.

Results. It is set, that 62.79±1.78% of children has normal physical development. Among schoolchildren with abnormal physical development of children with excess weight of body are dominated (20.29±1.48%). Determined, that increases with age the number of pupils with abnormal physical development.

The study suggests that in schools with the five physical education and schools through innovative educational technology noted a higher level of physical development of children, to the establishment of a traditional organization of physical education.

УДК 613.955:371.214:371.72

**ГІГІЄНІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

*Гозак С.В., Єлізарова О.Т., Рудницька О.П. *, Савченко Г.І. **, Заскалько Г.В. ***
ДУ «Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва НАМН України», м. Київ
* Київська міська СЕС,
** Львівська обласна СЕС,
*** СЕС Солом'янського району м. Києва*

З 1 січня 2011 року набула чинності нова редакція Закону України «Про фізичну культуру і спорт». Стаття 26 цього закону констатує, що фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах ін-

дивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту. Фізична культура у сфері освіти базується на затверджених відповідно до закону державних стандартах освіти, спрямованих на забезпечення науково обґрунтованих норм рухової активності дітей та молоді з урахуванням стану їхнього здоров'я, рівня фізичного та психічного роз-